

Uitgerust op rustpensioen

Eindeloopbaan en pensioenvorming in Vlaanderen

Herremans, W. (2005). Uitgerust op rustpensioen. Eindeloopbaan en pensioenvorming in Vlaanderen. Steunpunt WAV, in opdracht van FOD Sociale Zaken.

De lage werkzaamheidsgraad bij vijftigplussers wordt regelmatig aangehaald als het belangrijkste pijnpunt van de Vlaamse en Belgische arbeidsmarkt. Recentelijk was het aan de OESO om de vinger nogmaals op de zere wonde te leggen en hierbij vooral de vroege arbeidsmarktuittrede te bekritisieren (OECD, 2005). Anno 2005 trachten de federale regering en de sociale partners op het langverwachte eindeloopbaandebat hierop een antwoord te formuleren. In dit artikel lanceren we enkele nieuwe elementen om het debat te voeden, met name gegevens over pensioenleeftijd en eindeloopbaanpatronen.¹

Pensioenleeftijd

Anno 2001 bedroeg de officiële leeftijd voor toekenning van een rustpensioen in de privé-sector 65 jaar voor de mannen en 62 jaar voor de vrouwen.² In de openbare sector is de officiële pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen 65 jaar. Op voorwaarde dat een bepaalde loopbaanduur wordt aangetoond, kunnen werknemers en ambtenaren echter vanaf 60 jaar een vervroegd pensioen bekomen en in welbepaalde situaties kan het rustpensioen nog vroeger starten.

De gemiddelde pensioenleeftijd definiëren we – aan de hand van administratieve bronnen – als de gemiddelde leeftijd waarop de gepensioneerden voor het eerst een wettelijk rustpensioen ontvingen.³ Anno 2001 bedroeg de gemiddelde pensioenleeftijd in Vlaanderen 61,6 jaar (figuur 1). Hiermee zeggen we niets over de uittredeleeftijd of inactivering, maar geven we enkel aan dat de gemiddelde

Vlaming op 61,6 jaar tot een wettelijk rustpensioenstelsel toetrad. Bij mannen lag de gemiddelde pensioenleeftijd in 2001 op 62,2 jaar en bij vrouwen op 60,8 jaar.

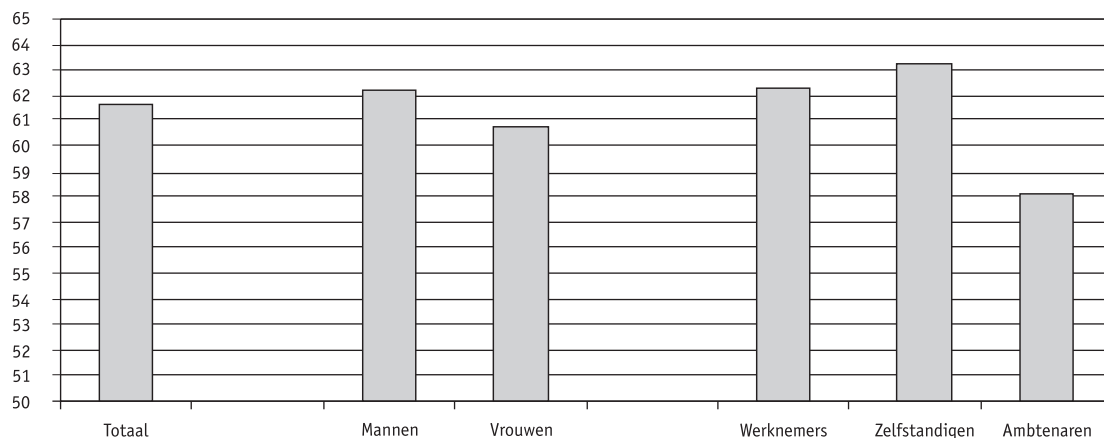
Bij een uitsplitsing naargelang het pensioenstelsel dat van toepassing is, blijkt duidelijk dat de ambtenaren gemiddeld het vroegst toetreden tot een wettelijk pensioen (58,1 jaar), terwijl de zelfstandigen gemiddeld pas op 63,2 jaar pensioneren. De werknemerspensioenen situeren zich ergens tussen beide stelsels in (62,3 jaar).

Eindeloopbaanpatronen

In eerder onderzoek gingen we na op welke leeftijd niet-werkende ouderen hun laatste job verlaten hadden (Tielens & Herremans, 2004). Daaruit bleek dat de gemiddelde uittredeleeftijd voor niet-werkende vijftigplussers 56,4 jaar was. De mannen stopten gemiddeld op 57,2 jaar met hun laatste job, de vrouwen op 54,9 jaar. De kloof die er bestaat tussen de uittredeleeftijd enerzijds en de pensioenleeftijd (61,6 jaar) anderzijds maakt duidelijk dat heel wat werkenden reeds lang voor de dag van hun effectieve pensionering in de niet-beroepsactiviteit terechtkwamen. Door een koppeling te leggen tussen pensioengegevens en gegevens over de beroepsloopbaan kunnen we nagaan vanuit welk statuut de overgang gemaakt wordt naar het pensioenstelsel. Voor de personen die in 2001 toetraden

Figuur 1.

Gemiddelde leeftijd om toe te treden tot een rustpensioen naar geslacht en pensioenstelsel¹ (Vlaams Gewest; 2001)

¹ Een persoon die meerdere stelsels combineert, wordt hier meerdere keren geteld.

Bron: Pensioenkadasterdata 2001 geïntegreerd in het Datawarehouse Arbeidsmarkt bij de KSZ (Bewerking Steunpunt WAV)

tot een wettelijk rustpensioen gaan we na in welk statuut zij zich bevonden net voor hun pensioering, met name op 31 december 2000 (tabel 1).

Globaal

Meer dan een kwart van de personen die in 2001 met pensioen gingen, kwam uit een loontrekkend

statuut (28,2%). Daarnaast maakte een tiende de overgang vanuit het zelfstandigenstatuut. Dit maakt dus dat ongeveer 38% van diegenen die in 2001 naar het wettelijk rustpensioen doorstroombden vanuit het werkende segment (loontrekkend of zelfstandig) van de arbeidsmarkt kwam.

Voor bijna 62 op 100 gepensioneerden verliep de arbeidsmarktuittrede dan ook via andere stelsels.

Tabel 1.

Statuut voorafgaand aan het rustpensioen (personen die in 2001 met pensioen gingen) naar pensioenstelsel (Vlaams Gewest; 2000-2001)

(%)	Pensioenstelsel			
	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen	Ambtenaren
Statuut 31 december 2000	100	100	100	100
Loontrekkend	28,2	18,6	9,3	90,6*
Zelfstandig	10,4	7,8	45,9	0,8
Werkzoekend (RVA)	2,1	2,6	1,1	0,0
Volijds conventioneel brugpensioen	20,9	25,8	9,0	0,1
Volijds loopbaanonderbreking	0,2	0,1	0,0	0,5
Vrijgestelde oudere werklozen	11,2	13,9	7,8	0,0
Onbekend	26,9	31,2	26,9	7,9

* Ook de ambtenaren in ziekteverlof of prépensioen (TBS 55+/58+) worden als loontrekkenden beschouwd.

Bron: Pensioenkadasterdata 2001 geïntegreerd in het Datawarehouse Arbeidsmarkt bij de KSZ (Bewerking Steunpunt WAV)

Zo maakte een vijfde (20,9%) van de gepensioneerden in 2001 een tussenstop in het voltijds conventioneel brugpensioen en een tiende (11,2%) in het stelsel van de vrijgestelde oudere werklozen.⁴ Voor 26,9% van de personen die in 2001 pensioneerden is niets geweten over hun statuut voorafgaand aan het pensioen. Grotendeels gaat het hier om personen die vanuit andere stelsels van niet-beroepsactiviteit, zoals huishouden en arbeidsongeschiktheid, doorstroomden naar het pensioen. De overgang naar het rustpensioen vanuit de werkloosheid (met RVA-uitkering) of vanuit een voltijdse loopbaanonderbreking, ten slotte, was zeer beperkt.

Pensioenstelsels

De transitiepatronen zijn vrij uiteenlopend naargelang het pensioenstelsel waarin men terecht komt. Bij de *werknemerspensiolen* kwamen de niet-beroepsactieve stelsels vaker voor als statuut voorafgaand aan het rustpensioen (tabel 1). Het ging om de statuten brugpensioen (25,8%), oudere werklozen (13,9%) en onbekend (31,2%). Slechts 26,4% maakte daarentegen een rechtstreekse overgang vanuit een werkend statuut (loontrekkend of zelfstandig) naar een eerste werknemerspensioen.

Voor de personen die in het stelsel van *zelfstandigenpensiolen* stapten, kwam de grootste groep (45,9%) uit een zelfstandig statuut, maar was ook het onbekend statuut relatief belangrijk (26,9%). Daarnaast was telkens 8% à 9% loontrekkend, met brugpensioen of een vrijgestelde werkloze. De meerderheid van diegenen die toetraden tot een zelfstandigenpensioen oefende aan de vooravond van de pensionering dan ook geen zelfstandigenactiviteit meer uit. Op basis van een vroeger arbeidsverleden als zelfstandige bouwden zij echter wel rechten op voor een zelfstandigenpensioen. Omwille van het gemengde karakter van de loopbaan cumuleren deze personen ook vaak een zelfstandigenpensioen met een werknemerspensioen.

Bij de *ambtenarenpensiolen*, ten slotte, maakte de grote meerderheid (90,6%) de overgang vanuit een loontrekkend statuut. Dit geeft aan dat statutaire ambtenaren in principe geen gebruik kunnen maken van overgangsstelsels zoals brugpensioen en werkloosheid. We moeten er echter wel rekening mee houden dat ook de ambtenaren in ziekte-

verlof of *pré*pensiolen (TBS 55+/58+) als loontrekkenden beschouwd worden. We kunnen met andere woorden geen onderscheid maken tussen deze groep van niet-beroepsactieve ambtenaren enerzijds en de ambtenaren die tot op de dag van hun rustpensioen effectief werkend waren anderzijds.

Geslacht en pensioenleeftijd

Kijken we in tabel 2 per sekse naar het statuut dat het wettelijk rustpensioen voorafging dan blijkt het belangrijkste verschil dat vrouwen veel vaker dan mannen tot het pensioen toetraden via een onbekend statuut (respectievelijk 46,1% en 14,6%). Verdeeld naar pensioenleeftijd krijgen we hierover een meer genuanceerd beeld.

Vervroegde pensioenleeftijd

Wie vervroegd (nog voor de officiële pensioenleeftijd) toetrad tot een rustpensioen maakte de overgang meestal vanuit een werkend statuut. Bij de mannen kwam 75% van de nieuwe rustgepensioneerden uit een werkend statuut, bij vrouwen 64%.

Officiële pensioenleeftijd

Van de mannen die op de officiële leeftijd van 65 jaar toetraden tot een pensioenstelsel kwam meer dan de helft (51,1%) uit het stelsel van het conventioneel brugpensioen. De mannelijke bruggepensioneerden zijn dan ook verplicht om tot 65 jaar te wachten vooraleer over te schakelen op een wettelijk rustpensioen. Minder dan een vijfde (18,9%) van de mannen maakte rechtstreeks als werkende (loontrekkend of zelfstandig) de overgang naar het rustpensioen (op 65 jaar). De andere mannen die op 65 jaar een rustpensioen opnamen, kwamen vanuit een onbekend statuut (zoals arbeidsongeschiktheid) of vanuit een statuut als vrijgestelde werkloze.

Van de vrouwen die op de officiële leeftijd van 62 jaar pensioneerden, was voor 63,8% niets geweten over het statuut dat aan het pensioen voorafging (onbekend statuut). Het betreft hier vaak vrouwen die wel ooit gewerkt hebben – en dus

pensioenrechten opbouwden – maar de arbeidsmarkt verlieten in functie van het huishouden of de gezinszorg en nadien geen herintrede maakten. Dit zijn vrouwen met slechts een beperkte loopbaan waardoor de kans reëel is dat de loopbaanduur te kort was om vervroegd op pensioen te kunnen.⁵ Andere vrouwen maakten op 62 jaar de overgang als bruggepensioneerde of als vrijgestelde werkloze. Slechts een minderheid, ten slotte, kwam uit een werkend statuut (8,5%).

Latere pensioenleeftijd

Bij de kleine groep personen die pensioneerden na de officiële pensioenleeftijd ging het steeds om

een overgang vanuit een werkend statuut. Hierbij moeten we wel rekening houden dat voor deze categorie de personen die vanuit een ‘onbekend’ statuut kwamen niet weerhouden zijn. We gaan er van uit dat het hier geen ‘nieuwe’ gepensioneerden zijn, maar gepensioneerden die op latere leeftijd overschakelen van een gezinspensioen naar een persoonlijk rustpensioen.⁶

Wim Herremans

Steunpunt WAV

In opdracht van FOD Sociale Zaken

Tabel 2.

Statuut voorafgaand aan het rustpensioen (personen die in 2001 met pensioen gingen) naar geslacht en pensioenleeftijd (Vlaams Gewest; 2000-2001)

(%)	Mannen Totaal	Pensioenleeftijd		
		Vervroegd (< 65 jaar)	Officieel (65 jaar)	Later (> 65 jaar)
Statuut 31 december 2000	100	100	100	100
Loontrekkend	31,0	60,5	6,6	36,1
Zelfstandig	14,3	15,0	12,3	63,9
Werkzoekend (RVA)	1,6	2,9	0,6	0,0
Voltijds conventioneel brugpensioen	27,8	0,5	51,1	0,0
Voltijds loopbaanonderbreking	0,1	0,2	0,0	0,0
Vrijgestelde oudere werklozen	10,6	7,0	13,9	0,0
Onbekend*	14,6	13,9	15,6	–
(%)	Vrouwen Totaal	Pensioenleeftijd		
		Vervroegd (< 62 jaar)	Officieel (62 jaar)	Later (> 62 jaar)
Statuut 31 december 2000	100	100	100	100
Loontrekkend	23,8	61,2	4,3	70,0
Zelfstandig	4,4	3,2	4,2	30,0
Werkzoekend (RVA)	2,9	4,0	2,5	0,0
Voltijds conventioneel brugpensioen	10,1	0,2	15,2	0,0
Voltijds loopbaanonderbreking	0,4	1,3	0,0	0,0
Vrijgestelde oudere werklozen	12,2	17,6	10,0	0,0
Onbekend*	46,1	12,5	63,8	–

* Personen die na de officiële pensioenleeftijd (62/65 jaar) pensioneerden en waarvan het statuut op 31 december 2000 niet gekend was, werden niet weerhouden.

Bron: Pensioenkadasterdata 2001 geïntegreerd in het Datawarehouse Arbeidsmarkt bij de KSZ (Bewerking Steunpunt WAV)

Noten

1. Dit artikel is een uittreksel uit een uitgebreider rapport over eindloopbaan en pensioenvorming (Herremans, 2005) dat kadert in de opdracht van FOD-Sociale Zaken 'De integratiemogelijkheden van het Pensioenkadaster in het Datawarehouse Arbeidsmarkt bij de KSZ (feasibility studie)'. In het volledige rapport zit ook een cijferbijlage met Belgische gegevens en een methodologische bijlage met informatie over het project en de steekproef. Dit rapport is on-line beschikbaar op www.steunpuntwav.be, klik WAV-nota's – persteksten.
2. Een geleidelijke gelijkschakeling van de pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen op 65 jaar is aan de gang en wordt voltooid in 2009. Anno 2005 bedraagt de pensioenleeftijd voor vrouwen 63 jaar.
3. In de methodologische bijlage bij het rapport vindt u de definitie die we hanteren om de 'rustpensioenen die in 2001 ingingen' af te bakenen.
4. Dit zijn oudere werklozen die na een jaar werkloosheid vrijgesteld werden van inschrijving als werkzoekende. Tot

juli 2002 was de leeftijdsgrens om vrijgesteld te worden 50 jaar, nadien werd dit 58 jaar (of tussen 50-57 jaar indien minstens 38 jaar anciënniteit).

5. Dat het aandeel 'onbekenden' net op de officiële pensioenleeftijd van 62 jaar zo hoog ligt, kan dan ook te verklaren zijn door het feit dat de vrouwen uit een onbekend statuut vaak te weinig gewerkte jaren hadden om al op 60 jaar te pensioneren.
6. Meer uitleg hierover vindt u in de methodologische bijlage bij het rapport.

Bibliografie

- OECD (2005). *Economic Survey – Belgium 2005*.
- Tielens, M. & Herremans, W. (2004). Een oud zeer. In Steunpunt WAV-SSA, *Reeks de arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, editie 2004* (pp.129-144). Leuven.